

Fóti Péter: Béke és nevelés

október 1, 2014

“Mielőtt arról beszélünk, hogy mi a jó oktatás, kell hogy legyen egy koncepciónk arról, hogy milyen embert szeretnénk „produkálni“ “ Bertrand Russell

A tradicionális nevelés (az otthoni ugyanúgy, mint az iskolai) gyakran szándék nélkül, de még gyakrabban szándékosan megtagadja azokat a dolgokat a gyerekektől, amire azoknak szüksége lenne ahhoz, hogy békében éljenek önmagukkal és embertársaikkal. Minden erőfeszítésünk annak érdekében, hogy békében éljünk (ez alatt nem csupán a háború hiányát értem) hiábavaló, ha nem értjük meg, hogy a gazdasági, faji, kulturális különbségek mögött emberi problémák állnak, annak hiánya, hogy kevésbé értjük mindazokat a mechanizmusokat, amik oda vezetnek, hogy az emberek problémáikat bűnbakok keresésével próbálják megoldani hol irigykedve, hol félve a másiktól, hol gyűlölködve, acsarkodva egymásra. Nem látjuk azt az összefüggést, hogy az emberek, amikor gyűlölik a munkájukat, a főnököket, a szomszédjukat, és persze legfőképpen – persze bevallatlanul – önmagukat, akkor képessé válnak arra, szenvedést igyekezzenek okozni mindazoknak, akiknek érzik azt, hogy azok szabadabbak, kompetensebbek, méltóságuk van, azaz mindazzal rendelkeznek, ami nekik oly fájón – persze megfogalmazhatatlanul – hiányzik.

Sajnos legalábbis a történelemben mindeddig mindig akadtak politikai vezetők, akik mindezeket a tudattalan igényeket kihasználta saját céljaikra, és tovább fokozták azt a kifogyhatatlan kívánságtartalékot, ami a másik embernek akar szenvedést okozni.

Amikor azt szeretnénk, hogy a fejlődés fenntartható legyen, akkor azzal is szembe kell néznünk, hogy mit kell tennünk annak érdekében, hogy gyerekeink olyan emberekké váljanak, akik nem akarnak embertársaiknak ártani. (Ha ez sikerül, azzal

egy csapásra más problémák is megoldódnak.). A probléma az, hogy a tradicionális nevelés nemhogy nem oldotta meg ezt a problémát, hanem még fel sem fogta. Sőt a helyzet gyakran még rosszabb: a nevelés célja éppen ellenkezőleg arra irányult, hogy olyan emberek nőjenek fel, akik gyűlölködnek, és akik ha ezt megparancsolják nekik gyilkolni is hajlandók bárkit, akit a vezetők ellenségnek neveznek ki.

A tradicionális nevelés mindeddig csupán arra koncentrált, hogy a felnövekvő nemzedéket visszatartsa attól, hogy az raboljon, kárt okozzon, gyilkoljon a saját környezetében (miközben minderre a kikiáltott ellenséggel szemben kész legyen). Mindennek eszköze a félelemkeltés a büntetéstől. A tradicionális erkölcs működött ugyan, de messze nem tökéletesen, mert a felhalmozott gyűlölet sokszor nem csupán a kinevezett ellenségre, hanem a közvetlen embertársra is kicsap. Mindennek a rendszernek az elégtelensége két okból volt mégis elviselhető: az egyik az, hogy az emberek idejük nagy részét a létfenntartás elemi dolgaival töltötték, és az emberiség romboló kapacitása, bár fokozatosan növekedett, de mindennel együtt korlátozottabb volt, mint a XX. és XXI. században.

Mindez megváltozott, és ma egyetlen ember kezében eszközök vannak, amellyel akár az egész földet elpusztíthatja. Ez a lehetőség nem abszurd, és ha valaki saját életét értelmetlennek érzi, beindíthatja azokat a mechanizmusokat, amelyek korábban csupán más csoportok, országok megsemmisítését célozta, de ma oda vezethet, hogy mindannyian elpusztulunk.

Ezért kell komolyan vennünk azt, amit a Summerhill-i iskola alapítója A.S. Neill mondott újra és újra, hogy a nevelés célja az kell hogy legyen, hogy az emberek boldogok (önmagukkal elégedettek) legyenek. Mindez első pillanatban illuzórikusnak, szentimentálisnak tűnik, de valójában ez komolyan átgondolt követelmény, ami a dolgok gyökerét ragadja meg. Ha túl akarunk élni (márpedig ez számomra nem kérdés)

akkor meg kell tanulnunk azt, hogy hogyan neveljünk boldog felnőtteket, akik igenlik az életet, értelmet és örömet találnak benne. Természetesen mindez magával hozza azt, hogy az emberek bölcsek, képzetek és intelligensek legyenek, de a legfőbb dolog a boldogság nélkül ezeknek nincs értéke.

A boldogság szót, akárcsak a demokráciát számos esetben lejáratták már, de a nélkül, hogy bármelyiket igazán megértették volna. Mindezt meg kell próbálni mindezt világosabbá, és pontosabbá tenni. A boldogság nem egy madár, amit meg kell fogni egy hálóval, nem valami, amiért imádkozni kell. A legtöbb, amit ezzel kapcsolatban mondani tudunk, az hogy mik azok a feltételek, amelyek mellett a boldogság nagyobb eséllyel következik be, és amelyek hiányában szinte lehetetlen, hogy megvalósuljon.

Mik ezek a dolgok? Azt gondolom, az ilyen ember vitális, örömet leli a létezésben, érzékei kifinomultak, erősek. Nem keres boldogságot abban, hogy elmeneküljön a világból, hogy felejteti igyekezzon, az élet problémáival szembenéz, meg akarja oldani az eléje kerülő dolgokat. Mindezt sokszor negatívan individualizmusnak írják le, holott ennek pozitív tartalma van. Csak aki hisz a saját egyediségében, aki tudja, hogy egyedi véleménye lehet, egyedi ízlése, egyedi örömei. Nem vár arra, hogy mások mondják meg, hogy ki ő, mert önmaga tudja azt, és azt is, hogy ezt nem lehet elvenni tőle. Méltósága van, tudja önmaga értékét, és ismeri képességeit. Értékeli ugyan mások véleményét, de nem függ azoktól. Tudja, hogy minden hibája, korlátja ellenére olyan lény, amit másoknak becsülni lehet és kell, és hogy hozzá tud járulni, még ha nagyon kicsivel is ahhoz, hogy ez a világ jobb hely legyen a mostani és a következő generációknak.

Sajnos a tradicionális nevelés, benne számos családdal és iskolával kevés olyan embert produkál, akikben ezek az érzések fennmaradnak, illetve kialakulnak. Azt is mondhatnánk, az, hogy ez ma egyáltalán létezik, bizonyítéka annak, hogy vannak gyerekek akik elpusztíthatatlan pozitív energiákkal jönnek

világra.

Sok családban és iskolában a gyerekeket gyenge, változó kedélyű, önkényes felnőtt önkényurak és gyakran még társaik is megalázzák, lefokozzák. Mindennek nyoma marad a gyerekek életében. Mindezzel nem akarom azt mondani, hogy a tekintélynek ne lenne helye az életünkben, és gyerekként vagy felnőttként keressük is ezeket az igazi (természetes) tekintélyeket, akiktől valóban tanulni tudunk, de az önkényes tekintélyektől gyakran nem tudjuk magunkat távolságban tartani, és ezek befolyása, romboló hatása nagy.

Akinek egész életét olyan emberek irányítják és ellenőrzik, akikből semmilyen valóságos értelemben nem többek a gyereknél, mint csupán életkorban, testmagasságban és hatalomban, és akik maguk is alig tudják saját életüket irányítani, ez a gyerekek számára megalázó, és azzal jár, hogy a gyerekek maguk elvesztik önbecsülésüket, és ezzel együtt elvesztik mások megbecsülésének képességét is. Ahelyett, hogy kritikusan, pozitívan állnának mindazokhoz a kisebb és nagyobb közösségekhez, amelyekhez tartoznak, gyakran kiragadódik egy banda, vagy nemzetállam a többi identitás rovására, és ezeket fogják vakon követni, és így válnak ezek foglyává és sokszor rabszolgájává.

Egy másik, szerintem követendő útról a már fent is idézett A. S. Neill így nyilatkozott: „Nem akarok a történelemben, mint nagy pedagógus, bevonulni, mert nem vagyok az. Ha egyáltalán emlékezni fognak rám, akkor az remélhetőleg azért lesz, mert megkíséreltem áthidalni a fiatalok és az öregek közötti szakadékot, az iskolákban megszüntetni a félelmet, rávenni a tanárokat arra, hogy legyenek önmaguk, vessék le azokat a páncélokot, melyeket generációkon keresztül hordtak azért, hogy a gyerekeket féken tartsák. Azt szeretném, ha rám, mint egy egyszerű emberre emlékeznének, aki hitte, hogy a gyűlölettel semmit nem lehet elérni, és hogy csak egy módszer létezik, ami boldog iskolaéveket és boldog életét tesz lehetővé, ez pedig csak annyi, hogy az ember a gyerekek

oldalára áll, ahogyan ezt Homer Lane megfogalmazta. Az én iskolám gyerekei Neill Orange Peel-nek (Neill narancshéjnak) csúfolhatnak, és én szeretnék a világ összes gyerekének orange peel lenni, aki hisz a gyerekeknek, aki tudja, hogy eredendően jók, és szeretetet és melegséget igényelnek, és aki a tekintélyelvűségben nem hisz, mert az hatalmaskodáshoz és gyakran gyűlölethez vezet.”[1]

Kapcsolódó oldalak:

- Fóti Péter: Kölcsönös udvariasság, figyelem, tisztelet gyerekek és felnőttek között
- Az iskolai demokrácia alternatívái
- A hiányzó láncszem: Közvetlen demokrácia és autonómia az angliai Summerhill iskolában

[1]Neill, Neill, Orange Peel, London 1973 S XII. oldal

Az illusztráció Jason Edmiston: War and Peace c. alkotása ()